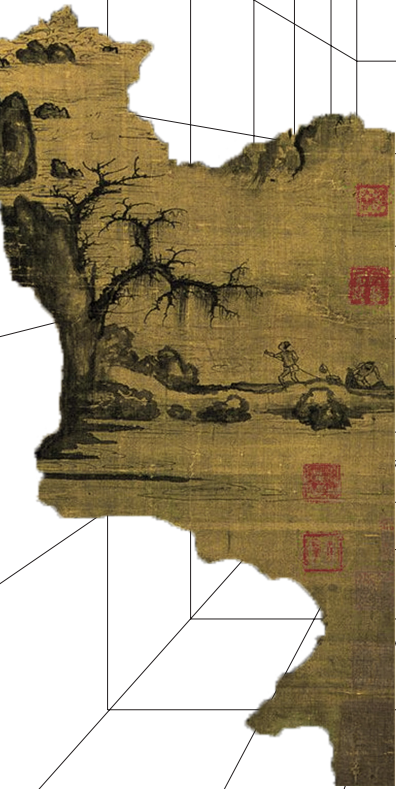

LEINALL

HET MULTI-PERSPECTIEF VAN GUO XI

PERSPECTIEF IS EEN GEMOEDS- TOESTAND

Inhoud

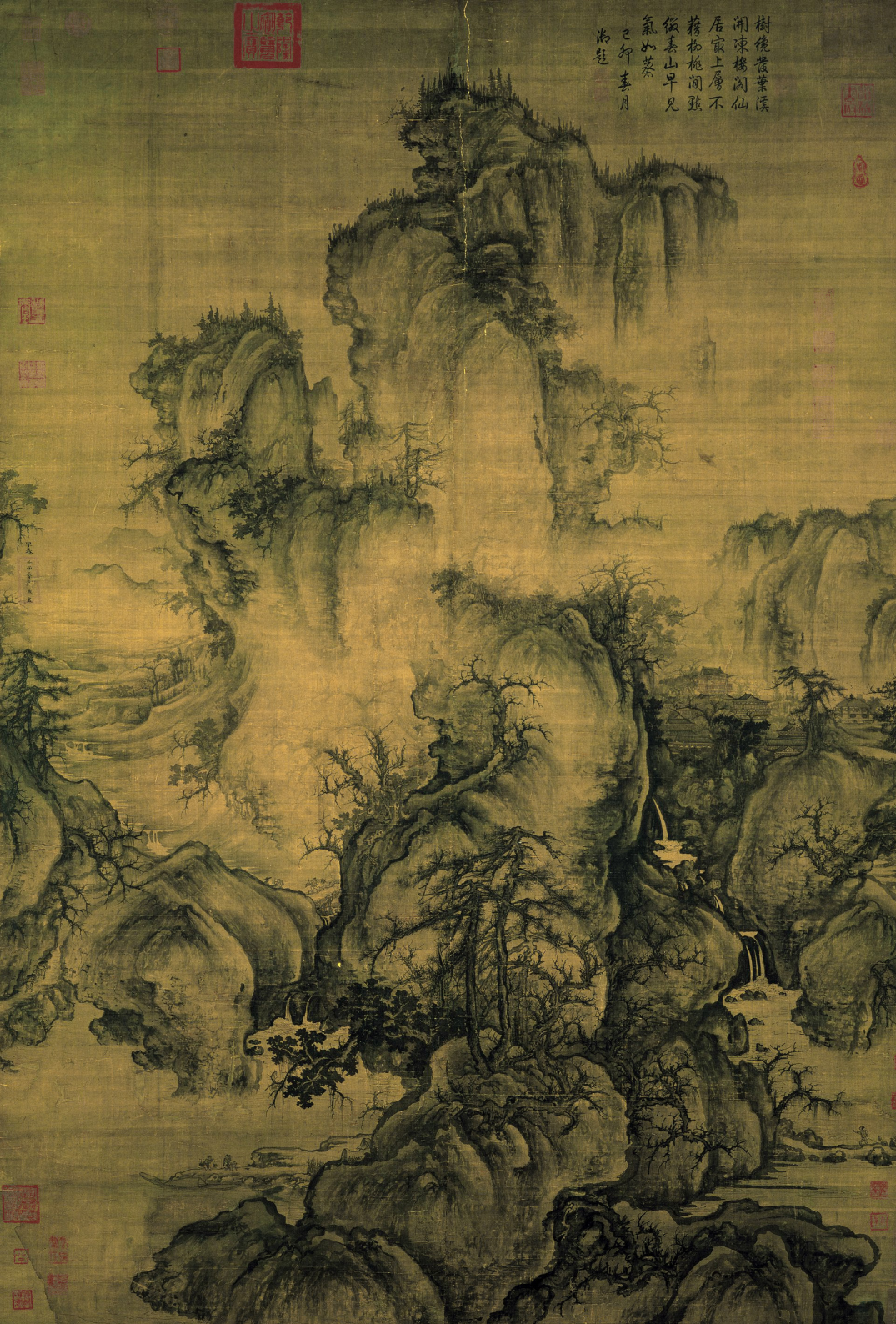
1. Het multi-perspectief van Guo Xi	5
2. Meervoudige dimensies (8D)	8-9
3. Kosmolandschap	15-16
4. Gedicht van Kun Can	18-19
5. Oefening in het analyseren van een kosmolandschap	21

Afbeeldingen

1. De Vroege Lente	4
2. Het Laantje van Middelharnis	5
3. Verdwijnpunten	6-7
4. Stapelen van perspectieven	10-11
5. Kosmolandschap	14
6. De Bossen en Valleien van de Berg Wu	17
7. Lente-landschap	18-19
8. Berglandschap	20
9. Hoge Bamboe en Verre Bergen	22

Alle afbeeldingen en illustraties in deze uitgave zijn eigen werk, in licentie verkregen of afkomstig uit rechtenvrije bronnen.

Tekst, vertaling en eindredactie: M.A.C. Reichwein voor Stichting Uitgeverij Leimali

HET MULTI-PERSPECTIEF VAN GUO XI

Perspectief bepaalt de belevenis van de observeerder. Een landschapsschilderij staat voor ruimtelijke verhoudingen.

Het Laantje van Middelharnis (zie de afbeelding rechts) is geschilderd in 1683 door Meindert Hobbema en is het toonbeeld van **lineair éénpuntperspectief**.

De Vroege Lente (zie afbeelding op de linkerpagina) is geschilderd door Guo Xi in 1072 en is het ultieme voorbeeld van **multi-perspectief**: een combinatie van gestapelde perspectieven, meerdere dimensies, een S-vormige flow, gebalanceerde elementen en een centraal standpunt.

Een schilderij met meervoudige perspectieven en dimensies laat zich niet in één oogopslag vatten. Er zijn verschillende oogpunten en kijkrichtingen mogelijk en daarom is het nodig om het werk stapsgewijs te observeren.

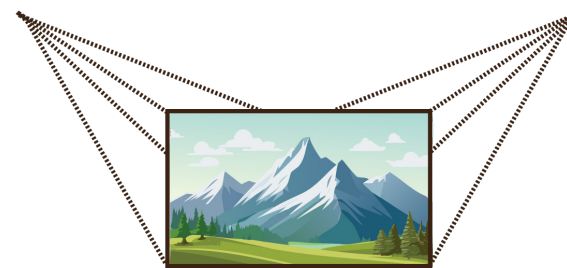
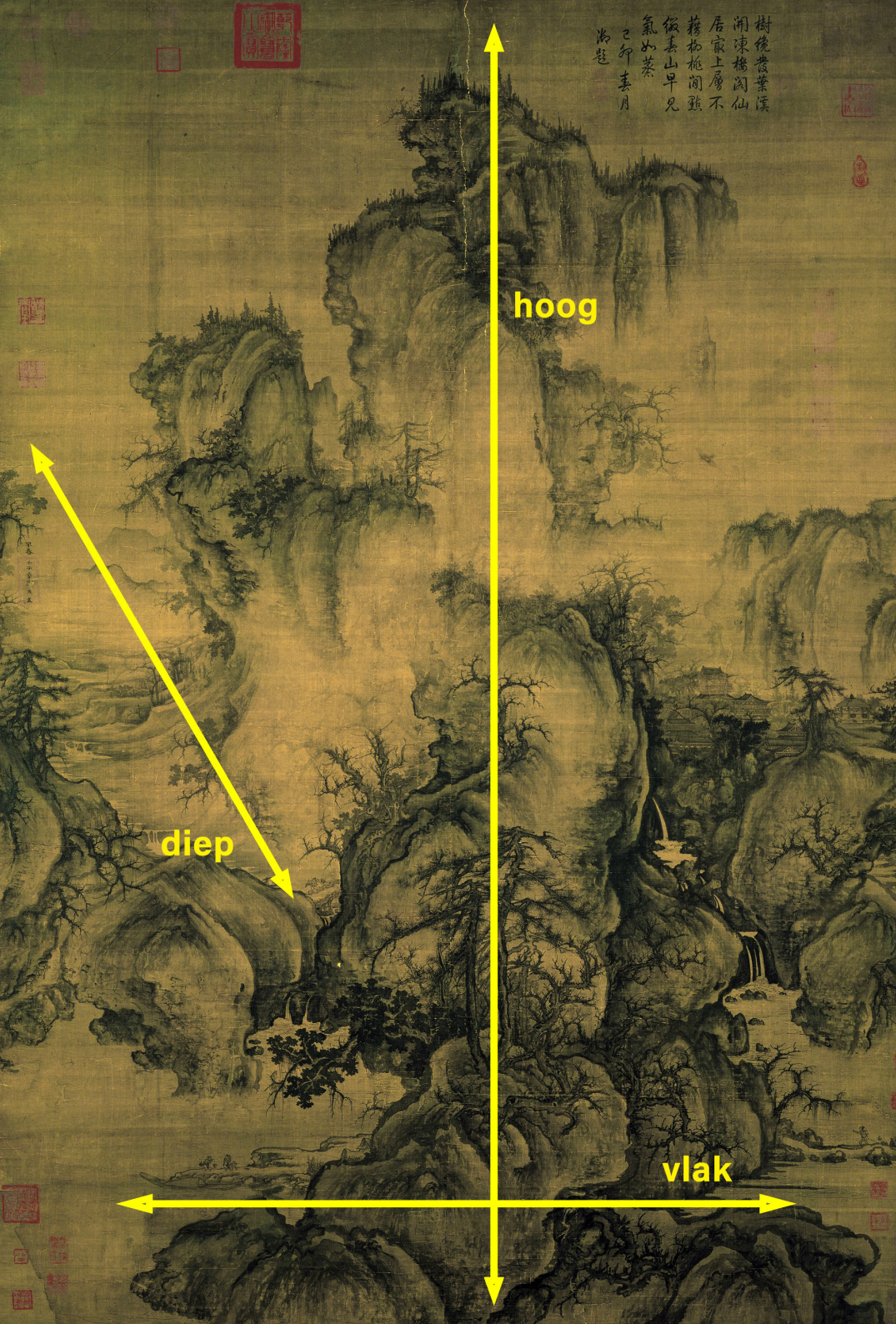
Deze ruimtelijke verhoudingen weerspiegelen de non-lineaire kosmische orde en staan symbool voor een mate van **maatschappelijke orde** die de goede observeerder weet te 'lezen' in het kunstwerk. Een landschap is in dit opzicht een **kosmolandschap**.

De zoon van Guo Xi, de kunscriticus Guo Si, heeft **criteria** voor de ideale compositie (ordering) op schrift gezet. Zijn schrijven is als een handleiding hoe landschapsschilderijen te waarderen.

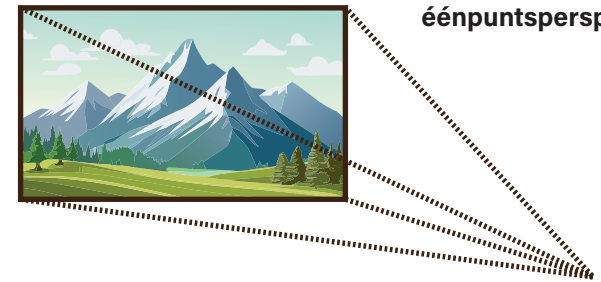
Op pagina 21 nodig ik je uit om te oefenen met het analyseren van een kosmolandschap aan de hand van het multi-perspectief.

Guo Xi (circa 1020-1090)
De Vroege Lente
National Palace Museum, Taipei

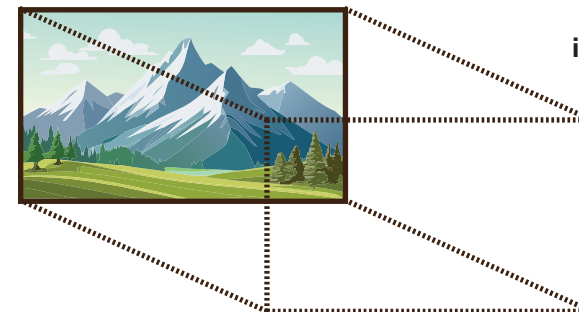
Meindert Hobbema (1638-1709)
Het Laantje van Middelharnis
National Gallery, Londen

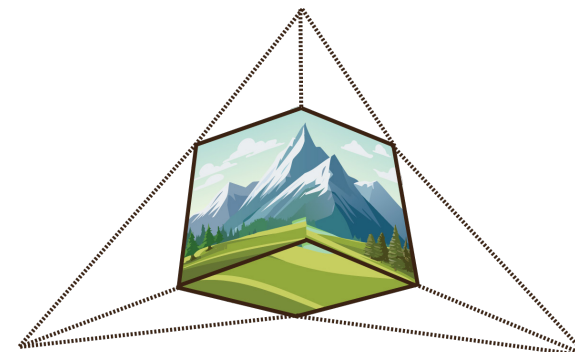
perspectief met
twee verdwijnpunten

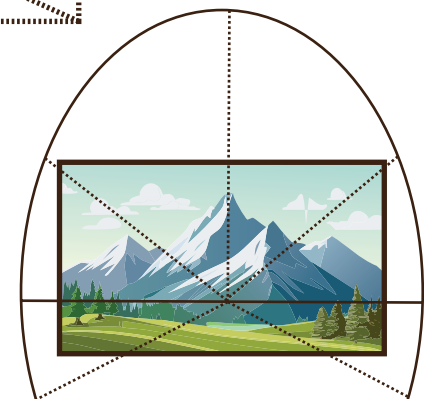
éénpuntperspectief

isometrisch perspectief

perspectief met
drie verdwijnpunten

centraalperspectief

MEERVOUDIGE DIMENSIES

Omdat de perspectieven in deze landschapsschildering van de Vroege Lente zo divers zijn, is het nodig om met je ogen in en uit te zoomen. De oogbewegingen activeren de hersenen om de (gestapelde) perspectieven te combineren, een puzzel te leggen en een verhaal te vormen.

In totaal zijn er acht verschillende dimensies onderscheiden. Als eerste dimensie kan je **hoogte** opmerken, de bergen reiken tot aan de hemel. Vervolgens zijn er meerdere **verdwijnpunten** te herkennen, dat wat verder weg is wordt steeds kleiner en vager. Zowel aan de linkerkant als aan de rechterkant van dit kunstwerk 'verdwijnt' het landschap in de verte.

Op **ooghoogte** zijn de details goed te zien, kleine figuurtjes meren een boot aan op de linkeroever en op de rechteroever worden spullen weggedragen. Linksonder aan het begin van het dal zie je nog een figuurtje, het loopt over een brug.

Een naaldboom met gebogen takken staat in het midden. Vanuit dit standpunt kan je de andere delen van het schilderij observeren. Dit wordt ook wel 'het oog' van het kunstwerk genoemd, het is een intuïtief **centraal punt**. Rechtsboven deze naaldboom is er een stromende waterval, en boven deze waterval staan enkele gebouwen. Het is een zoektocht om de puzzel te leggen maar steeds meer details en gegevens dienen zich aan.

8

De **lege ruimte** halverwege het landschap is mist of nevel, het creëert een grotere afstand tussen de bergen en het onderliggende landschap. Deze effecten maken het landschap monumentaal, het omvat wellicht een kilometersgroot gebied. Het schilderij zelf is circa anderhalf bij een meter groot.

Wanneer de ruimtelijke puzzel gelegd is, dan komen de volgende dimensies aan bod: **tijd** en **energie**. Dit is waar jouw eigen associaties gaan spelen. Keizer Qianlong (1711-1799) had de Vroege Lente in zijn collectie en calligrafeerde de volgende tekst rechtsboven op het schilderij:

"De bladeren aan de bomen zijn net zichtbaar, het water stroomt weer, de onsterfelijken wonen hoog in de bergen, dit vraagt niet om bloesem, de energie van de vroege lente is zichtbaar."

De dimensie van de **tijd** staat niet alleen voor de tijd die verstrijkt terwijl je het landschap observeert, maar ook voor het exacte moment dat in het landschap gevisualiseerd is: het aanbreken van de Vroege Lente.

Keizer Qianlong verwoordt dit specifieke moment perfect: het water stroomt weer, want 's nachts vriest het niet meer. De bomen lijken nog kaal, alleen de pijnboom behoudt zijn naalden in de winter. Omdat het ijs gesmolten is, kan er weer met de boot gevaren worden. De bloesem is er nog net niet, want een schilderij mag niet afhankelijk van kleuren zijn, dat is te makkelijk.

De ultieme observatie is dat je de **energie** van de lente aanvoelt, zonder suggestieve kleuren. Als je geconcentreerd kijkt dan herken je dat specifieke gevoel van de eerste lentedag, de koudte is uit de lucht. Op dat moment ervaar je het totale beeld en geniet je van het leven.

YIN & YANG

Die laatste dimensie is het belangrijkste, het staat voor de **totaliteit**. Het is het complete beeld waarbij een overgang plaatsvindt of wanneer er net iets gebeurt. Het is de oneindige cyclus van tegengestelde elementen zoals hoogte, diepte, leegte, volheid, hardheid, zachtheid, statisch, dynamisch, stromend, stilstaand, donker, licht et cetera. Het zijn **yin & yang** samen in beweging als het onderliggende principe van alle dimensies (zie pagina 14).

De natuur is het toonbeeld van deze cyclische totaliteit: de overgang van een koude winter naar een vroege lente. Yin gaat keer op keer over in yang en vice versa. In de wetenschap van dit ritme zal ook het ritme van de ademhaling van de observeerder rustig worden om één te zijn met de natuur.

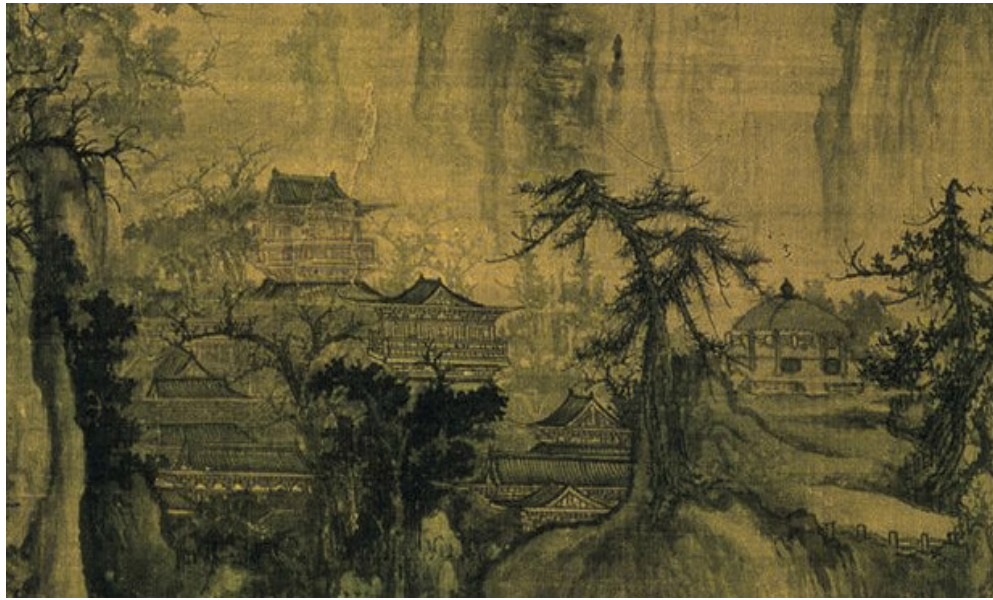
Met deze acht verschillende dimensies heeft Guo Xi de toon gezet voor kunstenaars en observeerders tot op vandaag de dag.

Wij maken deel uit van de natuur, de seizoenen zijn ons leven.

In het volgende artikel wordt toegelicht hoe deze non-lineaire kosmische ordening - een kosmolandschap - met multi-perspectieven en acht dimensies maatschappelijke ordening reflecteert.

9

1.

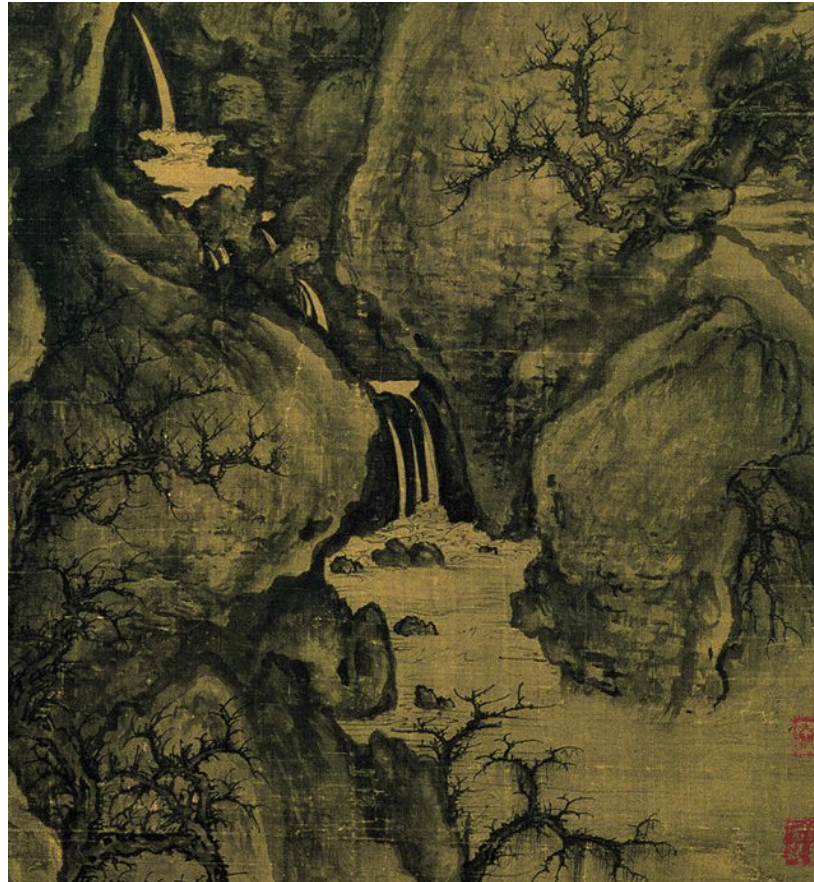
2.

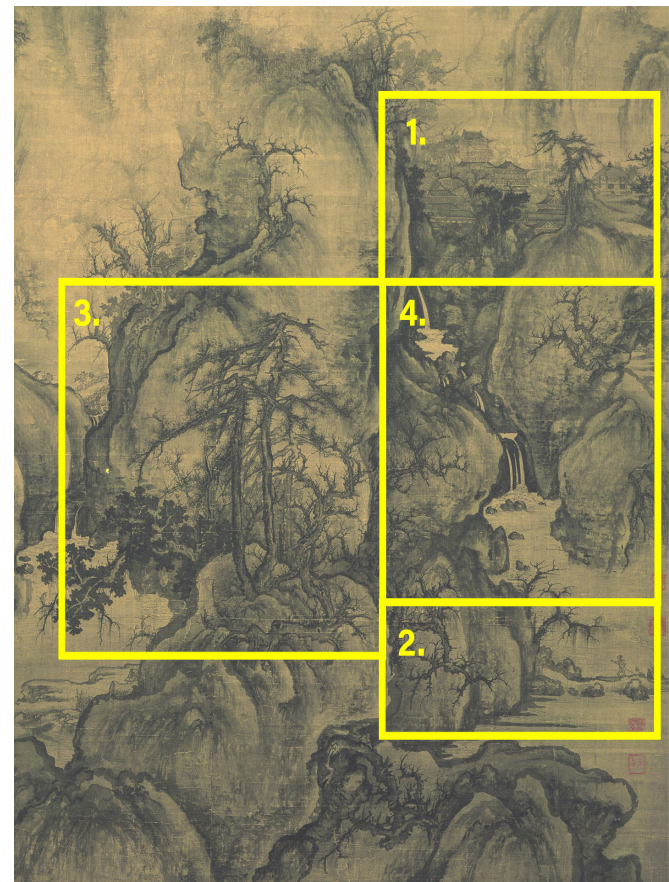
3.

4.

STAPELEN VAN PERSPECTIEVEN

**DE NATUUR BEWEEGT EN
DE TIJD VERSTRIJKT.
LANDSCHAPPEN ZIJN OM TE
BEZICHTIGEN, BEWANDELEN,
BEWONEN EN TE BELEVEN.
HOOG, DIEP, VLAK, NABIJ EN
VER, ALLES IS ZICHTBAAR.
VOEL JE DE LENTE?**

KOSMOLANDSCHAP

De kunstenaar Guo Xi was in dienst van keizer Shenzong ten tijde van de Song-dynastie (960-1279). Deze keizer gaf Guo Xi de opdracht om een monumentaal schilderij te maken dat het **goede bestuur** van de keizer zou weergeven.

De kunst van het schilderen in deze context is de kunst van het in beeld brengen van een harmonieuze wereld die oneindig vele malen groter is dan het persoonlijke blikveld, een zogenaamd **kosmolandschap**.

Volgens de (natuur) filosofie zijn het de bergen die de hemel met de aarde verbinden en daardoor met de hemel kunnen communiceren. De bergen symboliseren zodoende 'macht'. De waterval, het stromende water, vormt de verbinding tussen de (onsterfelijke) macht en het (sterfelijke) aardse bestaan.

Guo Xi verbeeldt in de Vroege Lente de machtsstructuur als één grote hoge berg die tot de hemel reikt en ondersteund wordt door minder hoge bergen en rotspartijen. Vanzelfsprekend is de grote hoge berg de keizer. Maar, hij staat niet alleen, hij wordt omringd door zijn minderen. Deze ruimtelijke ordening is als het ware een **maatschappelijk organogram**.

Dankzij deze hiërarchie is de kosmos in balans. Het geheel is echter niet statisch, want de omstandigheden veranderen continu en de vier seizoenen wisselen elkaar voortdurend af. Dit kosmolandschap is zo volledig ingericht dat het ook dergelijke veranderingen weet te verbeelden. Het is de meest ideale en duurzame compositie van bestuurlijke orde.

Een kosmolandschap is een verbeelding van de maatschappelijke orde en heeft een opvoedkundige functie.

De Vroege Lente is een visueel manifest voor het goede bestuur van keizer Shenzong. Het landschap is geen paradijs of utopie, het is bedoeld als een **realistische** compositie waarbij de ratio bergen:mensen bepalend is. Tegelijkertijd wordt de observeerder uitgenodigd een eigen plaats te vinden binnen deze totaliteit.

Bij het analyseren van landschapsschilderijen gaat in het algemeen de eerste aandacht uit naar de verhouding tussen de hemel, de bergen en de aarde. De bergen in landschapsschilderijen uit de Yuan-dynastie (1271-1368) worden bijvoorbeeld niet vaak meer zo hemelreikend afgebeeld, maar zijn ze

afstandelijker, stiller, contemplatiever. Deze verandering laat zich verklaren doordat de Mongoolse heersers van de Yuan-dynastie niet werden erkend door de Chinese elite als legitieme bemiddelaars tussen hemel en aarde. Zonder een centraal gezagspunt - een hoge berg - of zonder de verbinding van een waterval is de kosmos niet meer in evenwicht en is er sprake van een (potentiële) wantoestand.

In het landschap op de rechterpagina ontbreekt de dimensie van de totaliteit of volheid. De lege tussenruimte laat zien dat de bergen niet verbonden zijn met het aardse bestaan. Er is geen verbintenis. De bomen staan als eenzame karakters op de voorgrond en er is geen menselijke aanwezigheid. De tinten van het landschap zijn licht en vaag. Dit is een verholde **maatschappijkritiek** van de kunstenaar Ni Zan, hij stond bekend als tegenstander van de heersers van de Yuan-dynastie.

Het lijken verborgen boodschappen te zijn, maar een goede verstaander in die tijd wist dit volledig te interpreteren.

Deze kunsttheorie bleef toonaangevend voor schilderijen uit latere dynastieën: het gaat om de **werkelijkheid** waarvan de mens zelf deel uitmaakt. Een landschap dat je kunt bekijken, bewandelen, bewonen, beleven. Het gaat om de totaliteit van hemel en aarde - de kosmos, waar jouw mensenleven zich afspeelt. Een compositie moet zodanig **herkenbaar** zijn dat een observeerder in dit landschap gaat leven. Het erkent de machtige bergen en voelt zich veilig. Het geheel dient rustgevend te zijn en te resoneren met jouw gemoedstoestand.

16

De Vroege Lente is in het jaar 1072 geschilderd en inmiddels zijn we bijna duizend jaar verder ... Dit kunstwerk en de andere schilderijen worden nu voornamelijk op **esthetische** waarde geschat. Het kosmologische en politieke gehalte van een kunstwerk is in de vergetelheid geraakt. Maar, de gevoelsmatige impact is gebleven: balans, rust, veiligheid, inclusief spanning, verandering, tegenstellingen. Het statische van de bergen is gecombineerd met het dynamische van een waterval. De eeuwige bergen en de sterfelijke mensheid.

De essentie van Vroege Lente ligt in het erkennen van de verschillende dimensies die samen een bestendige kosmos vormen – het ultieme bewijs van goed bestuur. Dit iconische werk van Guo Xi blijft tot op de dag van vandaag een belangrijk uitgangspunt voor vele kunstenaars.

Ni Zan (1301–1374)

De Bossen en Valleien van de Berg Wu

www.metmuseum.org/art/collection/search/45636

GEDICHT VAN KUN CAN

Wandelend in de bergen, bestaat er geen tijd.
Schoenen zijn natuurlijk versleten.
Wind, dauw en koudte zijn lege gedachtes. Zen slijt in stilte in.
Iemand, net zo oud, klopt aan bij tempels.
Ouderdom is als mist of als een klimplant.

Wat kan je nog van de wereld zeggen,
wanneer de vrijheid zich in de natuur bevindt.
Volg de ouden bij het schilderen en de kalligrafie.
Hetzelfde geldt voor het beoordelen van mensen,
gebruik bij uitstek de Zes Regels van de Schilderkunst.

Geschreven door: Steen in de beek, een gehavende Taoïst

Dong Qichang:
Berglandschap (1617)
167.5 cm × 53.0 cm

National Gallery of Victoria
Melbourne, Australia

OEFENING IN HET ANALYSEREN VAN EEN KOSMOLANDSCHAP

De afbeelding op de linkerpagina is een berglandschap van Dong Qichang uit het jaar 1617 ten tijde van de Ming-dynastie.

Analyseer de acht dimensies in het landschap:

1. Hoogte: wat of waar is het hoogste punt? Is het canvas vol?
2. Verdwijnpunten: welke delen zijn het verste weg?
3. Vlak - ooghoogte: zoom in, wat zijn de details?
4. Lege ruimte: wat is de betekenis hiervan?
5. Centrale punt (het oog): waar rust jouw blik intuïtief?
6. Tijd: in welk moment van de tijd bevinden we ons?
7. Energie: voel je de beweging van een transformatie of verandering?
8. Totaliteit (yin & yang): beleef je het landschap?

Jouw oogbewegingen activeren de hersenen om de (gestapelde) perspectieven te combineren, een puzzel te leggen en een verhaal te vormen.

Guo Si, de zoon van Guo Xi, heeft de lessen van zijn vader in een essay verwerkt: de Aantrekkingskracht van Verheven Bergen en Wateren. Hierin wordt beschreven wanneer een schilderij 'subliem' is.

Dit zijn vier criteria geïnspireerd door geschriften van Guo Si:

1. De totaliteit is volbracht: het geheel is in balans, niets ontbreekt.
2. Het is herkenbaar: de vormen en verhoudingen zijn natuurlijk en geloofwaardig.
3. Het is doorleefd: er is innerlijke betrokkenheid.
4. Het is werkelijk: het voelt waarachtig, als een levende wereld.

Kan je het landschapschilderij analyseren aan de hand van de dimensies en criteria? Is jouw verhaal echt? Is het voelbaar en zichtbaar? Hoe interpreteer je dit kosmolandschap? Hoe liggen de machtsverhoudingen? Is de kosmos in balans?

Tip: bekijk ook de landschappen van Shi Tao in het eerste nummer van Leimali aan de hand van deze dimensies en criteria.

Wang Hui
(1632-1717)
*Hoge Bamboe en
Verre Bergen*

[www.clevelandart.org/
art/1953.629](http://www.clevelandart.org/art/1953.629)

SERIE / 2025-26

SHI TAO

Reizen door landschappen.

QIAN SONGYAN

Politiek beladen pijnbomen.

GUO XI

Multi-perspectief in de elfde eeuw.

BADA SHANREN

Essentie.

REN XIONG

Zelfportretten.

GUAN DAOSHANG

De taal van bamboe.

SHEN ZHOU

Leidraad voor beslissingen.

LEIMALI MAGAZINE

©2025 UITGEVERIJ LEIMALI

E-MAIL: MAGAZINE@LEIMALI.COM

2025-02 ISSN 3051-3715

Scan de QR-code voor
een abonnement en
ontvang het magazine
3x per jaar per post.